

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ-DÍJ

A Szépirodalmi Figyelő szerkesztősége 2004-ben díjat alapított, melyet 2005-ben adott ki először.

A szerkesztőség 2017. március 20-án tizenegyedik alkalommal adta át a Szépirodalmi Figyelő-díjat, ezúttal két évfolyam (2015–2016) szemle- és képregényrovata alapján. A Szépirodalmi Figyelő-díj történetében először és hagyományteremtő szándékkal a folyóiratnak készült képregények alapján egy képregényalkotó is elismerésben részesült.

Pető Hunor képzőművész bronzplakettjét ebben az évben *Kontra Ferenc* (*Elvitte a víz* című prózáját lásd Kortárs 2015/2.; SZIF 2015/2.), *Székely Csaba* (*Félelmetes* című drámáját lásd Látó 2015/8-9.; SZIF 2015/6.), valamint *Dudás Győző* (*Mitzi macska kilenc élete* című képregényét lásd SZIF 2015/5.) vehette át. A díjak átadására a Petőfi Irodalmi Múzeumban került sor.

A díjazottakról született laudációkat az alábbiakban olvashatják.

KONTRA FERENC

Mikor kap díjat egy író? Vagy akkor, amikor kiemelkedően jó művet alkot, s amolyan „év könyve” díjban részesül, több ilyen is létezik most hazánkban. Vagy akkor, ha hosszú évek, évtizedek munkájával olyan súlyos és értékes életművet hoz létre, hogy az felkelti a kritikusok figyelmét. A Szépirodalmi Figyelő-díj és Kontra Ferenc esetében mindenképpen ez utóbbiról van szó. Lassan, folyamatosan bővülő életművének meghatározó tulajdonsága, hogy a szerző tudatosan építi, egészíti ki azt olyan darabokkal, amelyekkel újat tud mondani az olvasóknak, egy másik szempontból megfogalmazva ezt, mindig új arcát mutatja meg nekünk. Még akkor is, ha éppen korábbi műveinek átírását, újraírását végzi, mert ezekkel nem érvényteleníti, hanem kiegészíti azokat. S bizony, ehhez igen nagy bátorság szükséges: belátni, hogy a változó élet keretei között a mi mondanivalónk is folyamatosan változik. A korábbi emlékezetes könyvei közül – *Farkasok órája*, *Gimnazisták*, *Nagy a sátán birodalma* – éppen a *Drávaszögi keresztek* lett az a könyv, amely az újraformálás során igen sokban gazdagodott. Kontra Ferenc olyan kísérletező, újat kipróbáló alkotó, aki nem retten vissza attól, hogy leterjen az addig megszokott útról, vállalva akár azt is, hogy a közönség másképp reagál könyveire, példaként hozhatom itt az *Angyalok regényét*, annak nagyon összetett szemantikai, poétikai struktúráját, de említ-hetném az újradolgozás technikáit is feldolgozó *Idegent*. Igaz, tegyük hozzá gyorsan, hogy szerencsénkre az ő esetében olyan íróról van szó, aki igyekszik akkor befejezni, lezárni a könyvet, amikor az kész van. Nem engedi, hogy a könyvkiadók erőszakos és sokszor igen nagy terhet jelentő PR-kényszere hajtsa, hogy minden évben hozzon ki egy kötetet, lehetőleg könyvhétre, mert akkor jól fog. Kontra sokkal inkább él azzal a lehetőséggel, hogy önmaga határozza meg témáit, formáit, könyveinek mélységeit, s ide tartozik az a bátorság is, amely az előbb említett újraírásokhoz szükséges, hiszen nem lecserelni, hanem kiegészíteni kívánja korábbi szövegeit.

Pár éve róla készült írásomban a határhelyzetek írójának neveztem, s ezt most is fenntartom, csak azóta a határhelyzetek változtak meg nagyon. Majdnem ott tartunk, hogy állandóan új és furcsa határhelyzetekben találjuk magunkat, olyan élethelyzetekben, amelyekben nem lehet a megszokott életviteli recepteket alkalmazni. Nem a politikailag jól kihasználható migrációs helyzetre gondolok, hanem például a csa-

ládok szétesésével járó személyiségproblémákra, a távolban dolgozni kényszerülő szülők és gyermekeik kommunikációs nehézségeire, vagy a szegénység és az információs társadalom virtuális túlkínálata közti mélyen lüktető feszültségre. Azt hiszem, nem tévedek, ha az idáig létrehozott életmű fő kérdéseit tekintve úgy érzem, Kontra Ferenc immár végérvényesen fontos és megkerülhetetlen alkotója irodalmunknak, a 20–21. század fordulójának hiteles szépirodalmi tolmácsolója.

Mindezekon túl számomra talán leginkább azért a humánus élet- és világszemléletéért különleges alkotó, amely minden írásában ott érződik, s amely egy bűjtatott – vagy sokszor nem is bűjtatott – líraisággal azt a régi üzenetet hozza számunkra, hogy emeljük fel arcunkat, mert mindannyian emberek vagyunk, ezért csak így pillanthatjuk meg egymást, és nyíltan nézzünk egymás szemébe, mert csak így tudjuk áthidalni az egymás közötti távolságok sokszor bizony csillagászati méreteit.

Mindezekon túl az önreflexiós képességet emelem még ki, mert önmagunk pontos értékelése az alapja annak, hogy másokat is meg tudjunk ítélni. S ez szolgálhatott alapjául annak is, hogy Kontra Ferenc megírhatta *Horvátország magyar irodalma* című átfogó monográfiáját. Eddigi életművéért, annak teljességéért méltán kaphatja meg tehát a Szépirodalmi Figyelő 2015–2016-os díját.

Thimár Attila

SZÉKELY CSABA

2011 nyarán történt, azt hiszem. A POSZT-on ültem egy nyílt fórumos beszélgetésen, úgynevezett felkért hozzászóló voltam, vagy valami ilyesmi. Egy tök ismeretlen marosvásárhelyi szerző darabjáról – címe: *Bányavirág* – beszélgettünk. Pozitív voltam, persze, hogy, hisz ki tudja, miből lesz a cserebogár, és aztán nehogy pont én ne vegyem azt észre időben. Meg nem tagadom, valóban élvezettel olvastam a drámát, nevettem nagyokat, ami rám nem jellemző, sőt a fanyar, de éles és szélsőséges, azt mondanám, bátor humort látva, bátor, mert önmagunkon, sőt önmagán röhögni képes embert sejtetett a szavak mögött, szóval ezt észrevételezve még azt is megkockáztattam, hogy a Székely Csaba név álnév kell legyen. Mert az nem létezik, hogy valakit, akinek székely

főhőse nap mint nap szakmáiban őrzi a hagyományokat, tényleg így hívjanak... Azt sem tudtam, Csaba ott ül-e a teremben, hisz sose láttam addig – és ne tagadjam, dicsérő hozzászólásomban volt nem kevés vállveregető felülről fogalmazás és tudálékos kioktatás –, s mindezt tettem pedig Csehov és Martin McDonagh magasságaiba felhúzódkodva. Azt azért, legalábbis remélem, csak-csak odabiggyesztettem, hogy ez az ismeretlen fiatalember nagy jövő előtt áll. Akár így volt, akár nem, ma mindenképpen megteszem, igaz, közben eltelt hat év.

Szóval a véletlen úgy hozta, hogy most azzal hivalkodhatok, az elsők közt voltam, akik észrevették: jelentős drámaíró születésének vagyunk tanúi. Valójában azért emlitem ezt a kis epizódot, hogy bevalljam: pont ezt nem vettem észre. Megéreztem, hogy jó darab a *Bányavirág*, de hogy a rákövetkező évben engem és az egész magyar színházi szakmát pofon csapja épp a POSZT-on a vásárhelyiek előadása (miközben már volt egy nem akármilyen arclegyintés Csizmadia Tibor pinceszínházában is), azt álmodni sem bírtam. Ahogy azt sem gondoltam volna, hogy a második, szerintem legjobb Bánya-darabot, a *Bányavakságot*, magam is megrendezem majd, és a próbafolyamat alatt csendben-titokban magamnak bevallom, nem csak hajaz a már említett két szerzőre, de bizony McDonagh-i brutális humorral és csehovi mélységgel bír, miközben saját világát teremti meg.

Azt a világot, mely a papírlapon egymástól látszólag fényévekre lévő műfajokat és stílusokat kínál, de amelynek vízjele állandó. A Bánya-trilógia után szinte egyszerre szaladt háromfelé az ifjú szerző: Euripidész *Alkésztiszét* írta át vagányul, az egyik legellentmondásosabb román történelmi személyiséget idézte meg röhejes groteszkben (*Vitéz Mihály*) és szilveszteri kabarét helyettesítő zenés vígjátékot (*Hogyne, drágám*) kockáztatott meg – mindet sikerrel. Mondandóm érdekében hadd soroljam gyorsan a többit is: férfiak és nők boldog-boldogtalan játékait hívja elő a *Homokszörny*, *MaRó* gúnnyal és még több empátiával megrajzolt mozaikból áll össze a magyar–román közös kálvária, hogy legutóbb véres találkozásokban harapjon egymásba tót és szerb, román és zsidó, cigány és ukrán (*Kutyaharapás*)...

A sikert említettem. Igen, Csaba és a siker kéz a kézben járnak. De az elmúlt hat év díjözöne, melyet szaporít a mai elismerés is, nem feledtetheti el velünk, hogy szemtelenül fiatal szerzőről beszélünk. Témáinak, műfajainak, mondjuk ki: alázatosan elfogadott megrendeléseinek sokfélesége tudatosan vállalt utat sejtet: Székely Csaba folyamatos színházi kirándulásai Euripidészről Tarantinóig, Csehovtól

McDonaghig azt az örökdiákot mutatják fel, aki kezében tartott bizonyítványába újabb meg újabb jeleket gyűjt, miközben folyamatosan járatlan utakon közlekedve hátára nagy T betűt biggyeszt: Tanuló vezető. Tudatosnak vélem ezt a kockázatvállalást, noha – és itt kanyarodok vissza ahhoz a bizonyos állandó vízjelhez – Székely Csaba biztosra megy: arról beszél, ami mindenkit foglalkoztat, még ha legtöbbször szőnyeg alá söpri is, mert kényelmetlen, kínos, sőt szégyenletes róla beszélni. Ez a vízjel néhány rövidke kérdés: kik vagyunk, honnan jövünk, hová tartunk?

Székely Csaba tudja, hogy a drámaírás és a színházcsinálás nagyon is konkrét műfaj. Kérdéseit tehát úgy teszi fel, hogy azok hűsbavágóan jelen idejűek lesznek, akár a görög alvilágba indul, akár egy közép-európai kocsmába téved. Mindez személyiségének (melyet inkább szövegeiből, mintsem színházi büfékben folytatott alkalmi és igen kevés beszélgetéseinkből szűröm le) alig feloldható ellentmondásából következik: csendes, visszafogott, kicsit eltartó, majdhogynem hűvös viselkedése találkozik a menthetetlenül naiv, rácsodálkozó gyermeki magatartással, azzal, aki pont arra kérdez rá, amire nem illene. Szóval visszafogottan bár, de a tízesbe lő. Bejárja az egész színházi birodalmat, de közben Tanuló vezetőként otromba őszinteséggel megkérdezheti, melyik a kormány és melyik a fék, miért egyirányú ez vagy az az utca, és vajon miért akarjuk leharapni sofőrtársaink fejét. Ez segíti őt abban, hogy ne ismétlje magát, és éppen ezért fogunk csodálkozva meglepődni új meg új, e pillanatban még ötletszinten sem létező majdani művein.

Immár egy „életművel” a háta mögött – legalább tíz színházi munkát jegyez és hozzájuk még több díjat – újra kimondom: ez a még mindig pofátlanul fiatal magyar drámaíró nagy jövő előtt áll. Hogy ez a jövő milyen drámákat rejt – nem tudhatjuk. Azt tudhatjuk, hogy olvasva vagy színházban látva őket nevetni fogunk, de fájni fog.

Bérczes László

DUDÁS GYŐZŐ

Rendhagyó módon, de hagyományt teremtő szándékkal a Szépirodalmi Figyelő idei díját immár nemcsak két szépíró veheti át, hanem egy képregényalkotó is. Amikor 2015-ben a szerkesztőség egyhangúlag úgy döntött, hogy minden számban a tematikához illeszkedő és illeszthető képregényt fog megjelentetni, a döntés nem volt minden előzmény nélküli. 2013-ban látott napvilágot a SziF képregény tematikus száma, melybe a képregényes szcena olyan képviselői közöltek szöveget, akik különböző fórumokon – más folyóiratokban, oktatási intézményekben – régebb óta foglalkoztak a képregénnyel. Így a 2014. év végi döntés, hogy most már ne csak beszéljünk róla, hanem teremtsünk fórumot is a kortárs magyar képregényeknek, erre az előzményre tekinthet vissza. Emellett azt az immár részben sajtótörténeti hagyományt is fel kívántuk eleveníteni, mely a huszadik század során hol hangsúlyosan, hol kevésbé hangsúlyosan volt jelen a magyar sajtó berkeiben: mégpedig az, hogy a különféle sajtótermékek, heti, kétheti vagy éppen havi folyóiratok és magazinok adtak javarészt helyet és teret a képregény sokszor elhanyagolt médiumának.

A 2015-ös és 2016-os évfolyamainkban számos kiváló munka látott napvilágot, és mikor először felmerült, hogy idén egy képregényalkotó is Szépirodalmi Figyelő-díjban részesülhet, voltaképpen nem igazán volt kérdés, a szerkesztőség egyhangúlag Dudás Győzöt jelölte és választotta a díjra. Győző képregénye a 2015/5-ös számunkban látott napvilágot, *Mitzi macska kilenc élete* címmel, és emlékeim szerint a szerkesztőtársakkal együtt úgy véltük, a számba készített képregény nemcsak a tematikában, hanem önállóan és ettől teljesen függetlenül is megállja a helyét. A tematika akkor a *sorozat* hívószó alapján állt össze, és elsősorban a televíziós sorozatok köré épült a szám. Dudás Győző képregénye nem egyszerűen a sorozatok logikáját, technikai felépítését mutatja meg az olvasónak, hanem egyúttal az ötletelés fázisait is felvillantja. Ráadásul a képregény keretes szerkezetet használ, a sorozatot végeredményben Mitzi macska kilenc élete reprezentálja, azonban nem ez az elsődleges szempont. Sokkal inkább a keretes szerkezet önreflexív, a képregénykészítés, az ötletelés fázisaira reflektáló része, mely során abba a folyamatba nyerhetünk bepillantást, miként is születik meg az alkotás előtt egy ötlet, vagy mennyire zsbbasztó tud lenni, mikor egy folyóirat egy megadott hívószóra vár egy ötletes alkotást. Dudás úgy

oldja meg a problémát, hogy a tapasztaltabb képregényolvasó felfedezni véli a képregénykészítés mesterségét bemutató McCloud-i prezentációt, ráadásul a központi alak, némi hasonlóságot felmutatva Győzővel, mint-ha az önéletrajziság problematikáját is a képregénybe passzírozná.

Emellett és nem mellékesen érdemes arra is felfigyelni, hogy miközben Dudás Győző képregényével tökéletesen megoldotta a folyóirat kérte feladatot, egy pillanatig sem adta fel sajátos, már messziről felismerhető stílusát, más képregényeiben is felfedezhető humorát. Milyen is ez a stílus, és miként alakult ki? Egy laudáció keretében csupán egy rövid áttekintésre vállalkozhatok, viszont arra mindenképpen. A kilencvenes évek kezdetén indult Dudás Győző pályája, a Három Madár Műhelynek nevezett alkotócsoporthoz tartozó tagjaként – Zách Attila és Hauck Ferenc mellett –, akikkel számos képregényt publikáltak a Kreténben, a Kis Fülesben és további számos magazinban, folyóiratban, tehát aktív alakítói voltak az akkori képregényes szcénának. A Három Madár Műhely közös munkái mellett és után Dudás Győző az alkalmazott grafika területén dolgozott tovább, azonban mint rövid önéletrajzában is fogalmaz: „mindig is a szöveg és a kép sajátos kapcsolatát, összegyúrását-hangolását találtam az alkotás legizgalmasabb módjának.” Mindez egyfajta ars poeticának is tekinthető, hiszen ebben a mondatban a szerző nem csupán a képregény szeretetét helyezi előtérbe, egyúttal arról is vall, miként fogja fel magát a képregényt, melyet a dudási értelmezésben szöveg és kép viszonyaként, ezek egymást történő kölcsönös alakításaként ragadhatjuk meg.

De milyenek is Dudás Győző képregényei? Úgy vélem, alkotásaiban sok esetben keveredik a helyzet- és jellemkomikum, hiszen nem csupán a hétköznapi mindannyiunk által jól ismert szituációinak humorát vagy adott esetben tragikumát emelik ki művei, visszatérő vagy jól felismerhető alakjai gyakran önmagukban hordozzák a humor vagy az ironia forrását. Dudás rajzai lendületesek, első blikkre még elnagyoltnak is nevezhetnénk őket, viszont egy-egy domináns és jellemző részlet kiemelésével azonnal jól megragadható karaktereket terem, melyek minden esetben uralják a teret és a történetet. És míg alakjaiban – szintén első látásra – a sztereotipikus vonások tűnnek fel, a történetek révén ezeket a sztereotípiákat kiforgatja, a feje tetejükre állítja, és így alkotásaiban folyamatosan tükröződnek egymásban a jellemek és a helyzetek. Továbbá legyenek képregényei színesek vagy fekete-fehérek, visszatérő karakterjegyként említhetjük azokat a megoldásokat, melyekben kiválóan keveredik a vonalrajz legjobb hagyománya

a festészet némely eljárásával. A háttér vagy egy-egy alak árnyalása, kitöltése során felismerhetővé válnak a megrajzolás technikái is, így a befogadó nem csupán a történetre, a képregényben elmesélt történetre tud figyelni, hanem újra és újra visszatérhet a megalkotás szembeszökő folyamatához. A lendületes és dinamikus vonalvezetés mellett ez – már-mint a megalkotottságnak a reflektáltsága – szintén jellemző Dudás rajzaira és képregényeire. A figyelmes befogadó egy-egy rajz vagy akár illusztráció során is felfedezheti Dudás képregényes látásmódját, hiszen ezeken a környezet, a háttér, az alakok elrendezettsége, mozdulatainak az iránya olyan időbeliséget ad hozzá egy-egy elsőre kimerevített pillanatképnek látszó alkotáshoz, hogy máris történet kerekedik belőle. Emellett talán arra is érdemes kitérni, hogy Dudás alakábrázolásaiban mintha a karikatúra legjobb hagyományai is felfedezhetők lennének. Alakjai sok esetben egy-két tulajdonság felnagyításával nyerik el jól felismerhető jellemüket, ugyanakkor azt is megállapíthatjuk, hogy a képregényalkotó sohasem esik át a ló túloldalára, vagy kis képzavart csempészve a megfogalmazásba, a műfaj túloldalára, hiszen alakjai sohasem válnak csak és kizárólag karikatúrává, egy-egy jellemző tulajdonságukon kívül mindig árnyalódik a kép, jellemük kiegészül.

És ha már alakábrázolás, nem tekinthetünk el egy szubjektív megállapítástól, mely ugyanakkor szintén egy nagyon jellemző jegye Dudás Győző képi világának. Fogalmazhatnánk úgy is, hogy Dudás rajzaiban, képregényeiben gyakorta felbukkan az erotika, viszont ez így túl általános lenne. Nőalakjai dominálják a képeket, szinte már-már dominánsként tolokodnak az előtérbe, viszont olyan finom és ízléses erotikával, hogy ez sohasem bántó, sohasem zavaró, inkább – mondom ezt saját férfiperspektívából – még több ilyen alakot szeretnénk látni. Nyújtott, kecses, telt nőalakjai messziről felismerhetők, és sohasem öncélú megrajzoltságuk mikéntje, hiszen a legtöbb esetben domináns megjelenésük egyensúlyozza a férfiközpontúságot, sőt a helyzetek legtöbbször valahogy mindig ezek a nőalakok kerülnek ki győztesen.

Dudás Győző képregényei és képi világa olyan sajátos és jól felismerhető jegyekkel rendelkeznek, melyek egyedi és kiforrott stílusról, kiváló képregényes látásmódról tesznek tanúbizonyságot. Olyan stílusról, melyben egyszerre van jelen a magyar képregényrajzolás hagyománya, ugyanakkor a változtatás, az egy-egy lehetőséget továbbgondoló újítás szándéka is, melynek köszönhetően olyan összetett és árnyalt munkásságot tudhat maga mögött, mely mindenképpen kiemelt figyelemre érdemes. Mindazok részéről, akik már eddig is olvastak Dudást,

és mindazok részéről is, akik csak ezek után fognak. Utóbbiaknak van, mit pótolniuk. Így hát külön örülök annak, hogy a mai estén a Szépirodalmi Figyelő-díj történetében először a képregényalkotóknak járó díjat Dudás Győzőnek nyújthatom át, és csak abban reménykedem, sok Dudás-képregényt olvashatunk még a közeljövőben.

Vincze Ferenc

SZÁMUNK SZERZŐI

BAKOS ÁRPÁD (1962) zenész, zeneszerző

BALOGH ÁDÁM (1977) történész, egyetemi és gimnáziumi oktató

BÉRCZES LÁSZLÓ (1951) a kaposvári Csiky Gergely Színház rendező-dramaturgja

CSUKA BOTOND (1987) kritikus, az ELTE doktorandusza

GOROVE ESZTER (1988) kritikus, az ELTE doktorandája

MAGYAR VIVIEN (1991) újságíró

NAGY BALÁZS PÉTER (1994) kritikus

POGÁNY ESZTER (1991) kritikus

RÓCZEI GYÖRGY (1956) képzőművész, tanár

SZARVAS MELINDA (1988) az University of Jyväskylä doktorandája

THIMÁR ATTILA (1969) irodalomtörténész, a Pázmány Péter Tudományegyetem oktatója, a Kortárs főszerkesztője

VIDOSA ESZTER (1991) kritikus, az ELTE doktorandája

VINCZE FERENC (1979) író, irodalomtörténész, az ELTE oktatója, a Szépirodalmi Figyelő főszerkesztője